

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women

Distr.: General

14 November 2014

Convention on the Rights of the Child

האמנה לביטול אפליה נגד נשים
לצורותיה
הפצה : כללית
14 בנובמבר 2017
שפת מקור : אנגלית
האמנה הבינלאומית בדבר זכויות הילד

הערה כללית משותפת מס' 31 של הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה/הערה כללית מס' 18 של הוועדה בדבר זכויות הילד בנוגע לפרקטיקות פוגעניות

א. מבוא

1. האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה והאמנה בדבר זכויות הילד מכילות חובות מחייבות משפטית הנוגעות לביעור פרקטיקות פוגעניות, הן באופן כללי והן ספציפית. הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורותיה והוועדה לזכויות הילד הפנו בעקביות את תשומת הלב אל פרקטיקות אלה המשפיעות על נשים וילדים, ובעיקר על ילדות, במסגרת יישום מנדט הניטור שלהן. מכוח מנדט חופף זה, והחובה המשותפת למנוע פרקטיקות פוגעניות, לתת להן מענה ולבער אותן בכל מקום שבו הן קיימות ובכל צורה שילבשו, החליטו הוועדות לגבש את ההמלצה הכללית המשותפת הנוכחית.

ב. מטרתה והיקף תחולתה של ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת

2. מטרת ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית היא להבהיר את חובותיהן של מדינות שהן צד לאמנות אלה, על-ידי מתן הנחיות מוסמכות באשר לחקיקה, מדיניות ואמצעים הולמים אחרים שעליהן לנקוט כדי להבטיח כי הן עומדות באופן מלא בהתחייבויותיהן על פי האמנות לבער פרקטיקות פוגעניות.
3. הוועדות מכירות בכך שפרקטיקות פוגעניות משפיעות על נשים בוגרות, הן במישרין והן בשל השפעתן ארוכת הטווח של פרקטיקות אליהן נחשפו כילדות. ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית מרחיבה עוד יותר את התחייבויותיהן של מדינות שהן צד לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה ביחס להוראות הרלוונטיות לביעור פרקטיקות פוגעניות המשפיעות על זכויותיהן של נשים.
4. יתר על כן, הוועדות מכירות בכך שגם ילדים זכרים הם קורבנות לאלימות, פרקטיקות פוגעניות והטיה, וכי יש לתת מענה לזכויותיהם כדי להגן עליהם ולמנוע אלימות מבוססת מגדר והנצחה של הטיה ואי-שוויון מגדרי בהמשך חייהם. לפיכך, מובאת כאן התייחסות לחובותיהן של מדינות שהן צד לאמנה בדבר זכויות הילד בנוגע לפרקטיקות פוגעניות הנובעות מאפליה ואשר משפיעות על הנאתם של ילדים זכרים מזכויותיהם.

5. את ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית יש לקרוא בשילוב עם ההמלצות וההערות הכלליות הרלוונטיות של הוועדות, ובמיוחד המלצה כללית מס' 19 בנושא אלימות נגד נשים של הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורותיה והערה כללית מס' 8 על זכותו של הילד להגנה מפני ענישה גופנית וצורות ענישה אכזריות או משפילות אחרות והערה כללית מס' 13 על זכותו של הילד לחופש מכל צורות האלימות, של הוועדה לזכויות הילד. ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית מעדכנת את תוכנה של המלצה כללית מס' 14 על מילת נשים של הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורותיה.

ג. הטעם להמלצה/הערה הכללית המשותפת

6. הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורותיה והוועדה לזכויות הילד מציינות בעקביות כי פרקטיקות פוגעניות מושרשות עמוק בעמדות חברתיות הרואות נשים וילדות כנחותות ביחס לגברים וילדים זכרים בהתבסס על תפקידים סטריאוטיפיים. הוועדות מדגישות גם את הממד המגדרי של אלימות ומצביעות על כך שגישות וסטריאוטיפים המבוססים על מין ומגדר, יחסי כוחות לא מאוזנים, חוסר שוויון ואפליה, מנציחים את תפוצתן הרחבה של פרקטיקות הכרוכות לעתים קרובות באלימות או בכפייה. כמו כן חשוב לזכור כי הוועדות חוששות שפרקטיקות כאלה משמשות גם להצדקת אלימות מבוססת מגדר של "הגנה" על נשים וילדים או שליטה בהם¹ בבית או בקהילה, בבית הספר או במסגרות חינוכיות אחרות ובמוסדות אחרים בחברה בכללותה. יתר על כן, הוועדות מפנות את תשומת לבן של מדינות שהן צד לאמנות לעובדה שאפליה מבוססת מין ומגדר מצטלבת עם גורמים אחרים הפוגעים בנשים² ובילדות, ובמיוחד על אלה מהן השייכות או נתפסות כשייכות לקבוצות מוחלשות, ולכן נתונות בסיכון גבוה יותר ליפול קורבן לפרקטיקות פוגעניות.

7. שורשיהן של פרקטיקות פוגעניות נעוצים אפוא באפליה המבוססת, בין היתר, על מין, מגדר וגיל, והן הוצדקו לעתים קרובות תוך היתלות במנהגים ובערכים חברתיים-תרבותיים ודתיים, בנוסף לתפיסות מוטעות בנוגע לקבוצות מוחלשות של נשים וילדים. ככלל, פרקטיקות פוגעניות קשורות לעיתים קרובות לצורות חמורות של אלימות או שהן בעצמן צורה של אלימות נגד נשים וילדים. בעוד טבען ושכיחותן של הפרקטיקות משתנים בהתאם לאזור ולתרבות, הנפוצות והמתועדות שבהן הן השחתת איבר המין הנשי, נישואי ילדים ו/או נישואים בכפייה, פוליגמיה, פשעים המבוצעים בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה" ופשעים הקשורים לנדוניה. היות שפרקטיקות אלה עולות לדיון בפני שתי הוועדות לעתים קרובות, ובמקרים מסוימים הוכח כי שכיחותן צומצמה באמצעות נקיטת גישות המתמקדות בחקיקה ובהפעלת תוכניות, הן ישמשו כאן כדוגמאות מרכזיות להמחשה.

8. שיטות פוגעניות נהוגות במגוון רחב של קהילות ברוב המדינות. חלק מהן ניתן למצוא גם באזורים או במדינות שבהם הן לא תועדו קודם לכן, בעיקר בשל הגירה, בעוד שבארצות אחרות, שבהן נעלמו פרקטיקות כאלה, הן מופיעות כיום מחדש עקב גורמים שונים כגון מצבי סכסוך.

9. פרקטיקות רבות אחרות שזוהו כפוגעניות קשורות כולן קשר הדוק לתפקידים מגדריים ולמערכות פטריארכליות של יחסי כוחות מובנים חברתית ומחזקות אותם. לעתים הן משקפות תפיסות שליליות או אמונות מפלות ביחס לקבוצות מוחלשות מסוימות של נשים וילדים, לרבות בעלי מוגבלויות או לבקנים. פרקטיקות אלה כוללות, בין היתר, הזנחת ילדות (הקשורה ליחס ולטיפול המועדפים הניתנים לילדים זכרים), הגבלות תזונתיות קיצוניות, לרבות במהלך הריון (הזנה בכפייה, מאכלים אסורים), בדיקות בתולין ופרקטיקות הקשורות בכך, קשירה, צילוק, צריבה בברזל מלובן/הטבעה של סימנים שבטיים, ענישה גופנית, סקילה, טקסי חניכה אלימים, פרקטיקות הנוגעות לאלמנות, האשמות בכישוף, רצח תינוקות וגילוי עריות.³ פרקטיקות אלה כוללות גם שינויי גוף המבוצעים למטרות יופי או כשירותן לנישואים של ילדות ונשים (כגון פיתום, בידוד, שימוש בדיסקים המוחדרים לשפתיים והארכת הצוואר באמצעות טבעות)⁴ או בניסיון להגן על ילדות מפני הריון מוקדם או מפני חשיפה להטרדה ולאלימות מינית (כגון גיהוץ השד). בנוסף, מספר גדול והולך של נשים וילדים עוברים טיפולים רפואיים ו/או ניתוחים פלסטיים כדי להתאימם לנורמות חברתיות הנוגעות לגוף, ולא מסיבות רפואיות או בריאותיות, ועל רבים מהם מופעל גם לחץ להיות רזים כצו האופנה, והדבר הוביל למגפה של הפרעות אכילה והפרעות בריאותיות אחרות.

¹ הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצה כללית מס' 19, פסקה 11; הוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 9 על זכויותיהם של ילדים עם מוגבלויות, פסקאות 8, 10 ו-79; והוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 15 על זכות הילד להנאה מרמת הבריאות הגבוהה ביותר שניתן להשיג, פסקאות 8 ו-9.

² הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצה כללית מס' 28 בדבר חובות הליבה של מדינות שהן צד לאמנה על-פי סעיף 2 לאמנה, סעיף 18.

³ ראו הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצה כללית מס' 19, פסקה 11, והוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 13, פסקה 29.

⁴ ראו [A/61/299](#), פסקה 46.

ד. תוכן הנורמטיבי של האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה והאמנה בדבר זכויות הילד

10. על אף שבעת ניסוחן של האמנות נושא הפרקטיקות פוגעניות היה פחות מוכר, שתייהן כוללות הוראות הנוגעות לפרקטיקות פוגעניות כהפרה של זכויות האדם ומחייבות את המדינות שהן צד לאמנות לנקוט צעדים כדי להבטיח את מניעתן וביעורן. נוסף על כך, הוועדות התמודדו עם נושא זה במידה רבה והולכת במהלך בחינת דוחותיהן של מדינות שהן צד לאמנות, במסגרת הדיאלוג שהתקיים לאחר מכן עם מדינות שהן צד לאמנות ובהערותיהן המסכמות. הוועדות הוסיפו לפתח את הנושא במסגרת המלצותיהן והערותיהן הכלליות.⁵
11. על מדינות שהן צד לאמנות מוטלת חובה לעמוד בהתחייבויותיהן לכבד את זכויותיהם של נשים וילדים, להגן עליהן ולממשן. כמו כן, מוטלת עליהן החובה לנהוג בשקידה ראויה⁶ כדי למנוע מעשים הפוגעים בהכרה בזכויותיהם של נשים וילדים, בהנאה מהן או במימושן, ולוודא שגורמים פרטיים אינם נוקטים אפליה נגד נשים וילדות, לרבות אלימות מבוססת מגדר, לאור האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה או כל צורה של אלימות נגד ילדים, לאור האמנה בדבר זכויות הילד.
12. האמנה מתווה את חובותיהן של מדינות שהן צד לאמנות לכוון מסגרת משפטית מוגדרת היטב על מנת להבטיח את ההגנה על זכויות האדם ואת קידומן. צעד ראשון חשוב שיש לנקוט לצורך כך הוא שילוב המכשירים הבינלאומיים לתוך המסגרות המשפטיות הלאומיות. שתי הוועדות מדגישות כי חקיקה שמטרתה לבער פרקטיקות פוגעניות חייבת לכלול תקצוב, יישום וניטור הולמים ואמצעי אכיפה אפקטיביים.⁷
13. יתר על כן, חובת ההגנה מחייבת את המדינות שהן צד לאמנות לכוון מסגרות משפטיות על מנת להבטיח כי פרקטיקות פוגעניות ייחקרו באורח מידי, באופן עצמאי וללא משוא פנים, כי קיימת אכיפת חוק יעילה וכי לנפגעי פרקטיקות כאלה מסופקות תרופות יעילות. הוועדות קוראות למדינות שהן צד לאמנות לאסור בחוק במפורש על פרקטיקות פוגעניות ולקבוע סנקציות נאותות בגינן או להגדירן כעבירות פליליות, בהתאם לחומרת העבירה ולנזק שנגרם. כמו כן קוראות הוועדות למדינות שהן צד לאמנות לספק אמצעי מנע, הגנה, התאוששות, השתלבות מחדש ופיצוי לקרבנות ולהיאבק בפטור מעונש בגין פרקטיקות פוגעניות.
14. הדרישה לספק מענה יעיל לפרקטיקות פוגעניות היא בין חובות הליבה של מדינות שהן צד לאמנות מכוח שתי האמנות. לפיכך, הסתייגויות מהסעיפים הרלוונטיים,⁸ המגבילות בפועל או מסייגות במידה רבה את חובותיהן של מדינות שהן צד לאמנות לכבד ולממש את זכויותיהם של נשים וילדים לחיות חיים חופשיים מפרקטיקות פוגעניות ולהגן על זכויות אלה, אינן עולות בקנה אחד עם מטרתן ויעדן של שתי האמנות והן אסורות על פי סעיף 28 (2) לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה וסעיף 51 (ב) לאמנה בדבר זכויות הילד.

ה. קריטריונים לקביעה אילו פרקטיקות הן פוגעניות

15. פרקטיקות פוגעניות הן פרקטיקות מתמשכות וצורות התנהגות המבוססות על אפליה, בין היתר מטעמי מין, מגדר וגיל, בנוסף לצורות רבות ו/או צולבות של אפליה, הכרוכות לעתים קרובות באלימות ומסבות נזק או סבל גופני ו/או נזק פסיכולוגי. הנזק שמסבות פרקטיקות כאלה לקורבנות חורג מההשלכות הגופניות והנפשיות המיידיות ולעתים קרובות תכליתן, או התוצאה שלו, היא פגיעה בהכרה בזכויות האדם ובחירויות היסוד של נשים וילדים, בהנאה מהן ובמימושן. כמו כן יש לפרקטיקות כאלה השפעה שלילית על כבודם,

⁵ נכון להיום, הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה התייחסה לפרקטיקות פוגעניות בתשע מהמלצותיה הכלליות: מס' 3 על יישום סעיף 5 לאמנה, מס' 14, מס' 19 ומס' 21 בנושא שוויון בנישואים ובקשרי משפחה, מס' 24 על נשים ובריאות, מס' 25 על אמצעים זמניים מיוחדים, מס' 28 על חובות הליבה של מדינות שהן צד לאמנה לפי סעיף 2 לאמנה, מס' 29 בדבר ההשלכות הכלכליות של נישואים, קשרי משפחה ופירוקם ומספר 30 על נשים במסגרת מניעת סכסוכים, מצבי סכסוך ובמצבים שלאחר סכסוך. הוועדה לזכויות הילד מספקת רשימה בלתי ממצה של פרקטיקות פוגעניות בהערותיה הכלליות מס' 8 ו-13.

⁶ יש להבין את המונח שקידה ראויה כמתייחס לחובתן של מדינות שהן צד לאמנות למנוע אלימות או הפרה של זכויות האדם, להגן על קורבנות ועדים מפני הפרות, לחקור ולהעניש את האחראים, לרבות גורמים פרטיים, ולספק גישה לתיקון בגין הפרה של זכויות האדם. ראו הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצות כלליות מס' 19, פסקאות 9; 28, פסקאות 13; 30, פסקה 15; את עמדותיה והחלטותיה באשר להודעות וחקירות פרטניות; והוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 13, פסקה 5.

⁷ הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצה כללית מס' 28, פסקה 38(א), ההערה המסכמת שלה והוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 13, פסקה 40.

⁸ האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, סעיפים 2, 5 ו-16 והאמנה בדבר זכויות הילד, סעיפים 19 ו-24 (3).

שלמותם הגופנית, הפסיכולוגית והמצפונית, התפתחותם, מעורבותם, בריאותם, חינוכם ומעמדם הכלכלי והחברתי של הקורבנות. פרקטיקות אלה משתקפות אפוא בעבודתן של שתי הוועדות.

16. לצורך המלצה/הערה כללית משותפת זו, פרקטיקות צריכות לעמוד בקריטריונים הבאים על מנת שיחשבו לפוגעניות:

- א. להוות שלילה של כבודו או מצפונו של הפרט והפרה של זכויות האדם וחירויות היסוד המעוגנות בשתי האמנות;
- ב. להוות אפליה נגד נשים או ילדים ולהיות פוגעניות בכך שהן גוררות תוצאות שליליות עבורם כיחידים או קבוצה, לרבות פגיעה גופנית, פסיכולוגית, כלכלית וחברתית ו/או אלימות והגבלות על יכולתם להשתתף באופן מלא בחברה, או להתפתח ולממש במלואו את הפוטנציאל שלהם;
- ג. להיות פרקטיקות מסורתיות, כאלה שהופיעו מחדש או פרקטיקות שהחלו להתפתח ואשר הוכתבו על-ידי נורמות חברתיות והשתמרו בגללן ומנציחות את השליטה הגברית ואת אי-השוויון ממנו סובלים נשים וילדים וכן להיות מבוססות על מין, מגדר, גיל וגורמים צולבים אחרים;
- ד. להיאכף על נשים וילדים על-ידי בני משפחה, חברי קהילה או החברה בכללותה, בין אם הקורבן נותן או מסוגל לתת לכך את הסכמתו המלאה, החופשית והמושכלת ובין אם לאו.

ו. גורמים, צורות וגילויים של פרקטיקות פוגעניות

17. הגורמים לפרקטיקות פוגעניות הם רב ממדיים וכוללים תפקידים סטריאוטיפיים מבוססי מין ומגדר, הנחות בדבר עליונותו או נחיתותו של אחד המינים, ניסיונות לשלוט בגופן ובמיניותן של נשים וילדות, אי שוויון חברתי ושכיחותם של מבני כוח הנשלטים בידי גברים. מאמצים לשנות דפוסי אלה חייבים לתת מענה לגורמים שיטתיים ומבניים המונחים ביסודן של פרקטיקות פוגעניות מסורתיות, כאלה ששבו והופיעו או פרקטיקות חדשות. כמו כן על מאמצים אלה להעצים ילדות, נשים, ילדים וגברים כך שיתרמו לשינוי גישות תרבותיות מסורתיות המתייחסות בסלחנות לפרקטיקות פוגעניות, לפעול כסוכניו של שינוי כזה ולהגביר את יכולתן של קהילות לתמוך בתהליכים כאלה.

18. על אף המאמצים להיאבק בפרקטיקות פוגעניות, מספרן הכולל של נשים ונערות הנפגעות מהן נותר גבוה מאוד ועלול אף לגדול, כולל, למשל, במצבי סכסוך וכתוצאה מהתפתחויות טכנולוגיות כמו שימוש נרחב במדיה חברתית. באמצעות בחינת דוחותיהן של מדינות שהן צד לאמנות, הוועדות הבחינו בכך שלעתים קרובות, בקרב חברי קהילות שבהן נהוגות פרקטיקות פוגעניות ואשר עברו לגור במדינות יעד כמהגרים או כמבקשי מקלט, נמשכת ההתנהלות על-פי פרקטיקות אלה. נורמות חברתיות ואמונות תרבותיות התומכות בפרקטיקות פוגעניות כאלה משתמרות ולעתים אף מודגשות על ידי קהילה בניסיון לשמר את הזהות התרבותית בסביבתה החדשה, ובמיוחד בארצות יעד שבהן תפקידים מגדריים מקנים לנשים וילדות חופש אישי רב יותר.

א. השחתת איבר המין הנשי

19. השחתת איבר המין הנשי, מילת נשים או חיתוך איבר המין הנשי הוא נוהג של הסרה חלקית או מלאה של איברי המין הנשיים החיצוניים, או פגיעה אחרת באיברי המין הנשיים מסיבות שאינן רפואיות או בריאותיות. בהקשר של ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית נשתמש במונח "השחתת איבר המין הנשי". השחתת איבר המין הנשי מבוצעת בכל האזורים, ובתרבויות מסוימות היא בגדר דרישה מוקדמת לנישואים ונחשבת לשיטה יעילה לשלוט במיניותן של נשים וילדות. לפרקטיקה זו עלולות להיות השלכות בריאותיות מיידיות ו/או ארוכות טווח, לרבות כאב חמור, הלם, זיהומים וסיבוכים במהלך לידה (הפוגעים הן באם והן בילד), בעיות גינקולוגיות ארוכות טווח כגון פיסטולה, השפעות פסיכולוגיות ומוות. ארגון הבריאות העולמי וקרן הילדים של האו"ם מעריכים כי בין 100 מיליון ל-140 מיליון ילדות ונשים ברחבי העולם נחשפו להשחתת איבר המין הנשי מסוג כלשהו.

ב. נישואי ילדים ו/או נישואים בכפייה

20. נישואי ילדים, המכונים גם נישואים מוקדמים, הם כל נישואים שבהם לפחות אחד הצדדים הוא מתחת לגיל 18. ברובם המכריע של נישואי הילדים, הן פורמליים והן לא פורמליים, מעורבות ילדות, אם כי לעתים גם בני זוגן הם בני פחות מ-18. נישואי ילדים נחשבים לסוג של נישואים בכפייה, בהתחשב בכך שאחד הצדדים ו/או

שניהם לא הביעו הסכמה מלאה, חופשית ומושכלת. כדי לכבד את היכולות והאוטונומיה המתפתחים של הילד בכל הנוגע לקבלת החלטות באשר לחייו ניתן להתיר, בנסיבות חריגות, נישואים של ילד בוגר ובשל שטרם מלאו לו 18 שנה, ובלבד שמלאו לו 16 שנה לפחות, ושהחלטות כאלה מתקבלות על-ידי שופט בהתבסס על עליות חריגות, לגיטימיות, המוגדרות בחוק ועל ראיות המצביעות על בגרות, ללא כניעה לתרבות ולמסורת.

21. בהקשרים מסוימים, ילדים נאלצים להתארס או להינשא בגיל צעיר מאוד, ובמקרים רבים, נכפה על ילדות צעירות להינשא לגבר המבוגר מהן עשרות שנים. בשנת 2012 דיווחה קרן הילדים של האו"ם כי כמעט 400 מיליון נשים בנות 20 עד 49 ברחבי העולם נישאו או נכנסו למערכות יחסים לא רשומות לפני הגיען לגיל 18.⁹ לפיכך הוועדות הקדישו תשומת לב מיוחדת למקרים שבהם ילדות נישאו ללא הסכמתן המלאה, החופשית והמושכלת, כמו למשל בגיל צעיר מכדי שיהיו מוכנות מבחינה גופנית ופסיכולוגית לחיי בגרות או לקבלת החלטות מודעות ומושכלות, ולכן לא היו בשלות לתת את הסכמתן לנישואים. דוגמאות נוספות כוללות מקרים שבהם אפוטרופוסים מוסמכים על-פי חוק לתת את הסכמתם לנישואיהן של ילדות, בהתאם לחוק מנהגי או סטוטורי, ונערות נישאות באופן הסותר את זכותן להינשא מרצונן.

22. נישואי ילדים מלווים לעתים קרובות בהריונות ובלידות מוקדמים ותכופים, המובילים לשיעורי תחלואה ותמותה גבוהים מהממוצע של אימהות. מוות הקשור להריון הוא גורם המוות המוביל ברחבי העולם בקרב ילדות ונשים בגיל 15 עד 19, נשואות או שאינן נשואות. שיעור תמותת התינוקות בקרב ילדיהן של אימהות צעירות מאוד גבוה יותר (לפעמים עד פי שניים) מאשר בקרב אימהות מבוגרות יותר. במקרים של נישואי ילדים ו/או נישואים בכפייה, ובפרט כאשר הבעל מבוגר משמעותית מהאישה, וכאשר השכלתן של הילדות המעורבות מוגבלת, סמכותן של ילדות אלה לקבל החלטות הנוגעות לחייהן שלהן מוגבלת בדרך כלל. נישואי ילדים תורמים גם לשיעורים גבוהים יותר של נשירה מבית הספר, במיוחד בקרב ילדות, של הרחקה כפויה מבית הספר ושל סיכון מוגבר לאלימות במשפחה, בנוסף להגבלת ההנאה מהזכות לחופש התנועה.

23. נישואים בכפייה הם נישואים שבהם אחד הצדדים ו/ו שניהם לא הביעו באופן אישי את הסכמתם המלאה והחופשית לברית הנישואים. הם עשויים להתבטא בצורות שונות, לרבות נישואי ילדים, כפי שצוין לעיל, נישואי חליפין או נישואים חד-פעמיים (כלומר, בעאד ו-דל), נישואי שעבוד ונישואי ייבום (במסגרתם נכפה על אלמנה להינשא לקרוב משפחה של בעלה המנוח). בכמה מקרים, נישואים בכפייה עלולים להתרחש כאשר מתירים לאנס לחמוק מענישה פלילית באמצעות נישואים לקורבן, בדרך כלל בהסכמת משפחה. נישואים בכפייה עשויים להתרחש בהקשר של הגירה על מנת להבטיח שילדה תינשא בתוך קהילת המוצא של משפחתה או כדי לספק לבני המשפחה המורחבת או לאנשים אחרים מסמכים הדרושים לצורך הגירה ו/או מגורים בארץ יעד מסוימת. כמו כן הולך וגובר השימוש של ארגונים חמושים בנישואים בכפייה במהלך סכסוך. נישואים כאלה עשויים אף לשמש נערה כאמצעי להיחלף מעוני לאחר סכסוך.¹⁰ נישואים בכפייה עשויים להיות מוגדרים גם כנישואים שבהם אחד הצדדים אינו מורשה לסיים את הקשר או לעזוב. נישואים בכפייה מובילים לעתים קרובות למצבים שבהם ילדות הן חסרות אוטונומיה אישית וכלכלית, ומנסות להימלט או מתאבדות, לעתים כמפגן של הקרבה עצמית, כדי להימנע מהנישואים או להיחלף מהם.

24. תשלום נדוניה ותשלום עבור כלה, השונים מקהילה לקהילה במקומות שבהם הדבר נהוג, עלולים להגביר את פגיעותן של נשים וילדות מאלימות ופרקטיקות פוגעניות אחרות. הבעל או בני משפחתו עלולים לנקוט אלימות גופנית או נפשית, לרבות רצח, שריפה ותקיפות באמצעות חומצה, בגין אי עמידה בציפיותיהם באשר לתשלום הנדוניה או לגודלה. במקרים מסוימים, משפחות יסכימו ל"נישואים זמניים" של בתם תמורת רווח כספי. נישואים כאלה מכונים גם נישואים חוזיים, המהווים סוג של סחר בבני אדם. על מדינות שהן צד לפרוטוקול האופציונלי לאמנה בדבר זכויות הילד בנושא מכירת ילדים, זנות ילדים ופורנוגרפיה ילדים מוטלות חובות מפורשות באשר לנישואי ילדים ו/או לנישואים בכפייה. חובות אלה נוגעות גם לנושא תשלומי הנדוניה או תשלום עבור כלות, משום שאלה עלולים להוות מכירת ילדים כהגדרתה בסעיף 2 (א) לפרוטוקול.¹¹ הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורתיה שבה והדגישה כי התרת הסדרה של נישואים בעבור תשלום או הטבות כאמור פוגעת בזכות לבחור בן זוג באופן חופשי, ובהמלצתה הכללית מס' 29 קבעה הוועדה כי אסור שפרקטיקות כאלה יידרשו כדי שהנישואים יחשבו לתקפים וכי על מדינה שהיא צד לאמנה להימנע מהכרה בהסכמים כאלה כאכיפים.

⁹ ראו www.apromiserenewed.org.

¹⁰ הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתיה, המלצה כללית מס' 30, פסקה 62.

¹¹ ראו גם סעיפים 3(א)(i).

ג. פוליגמיה

25. פוליגמיה מנוגדת לכבודן של נשים וילדות ופוגעת בזכויות האדם שלהן ובחירויותיהן, לרבות הזכות לשוויון ולהגנה בתוך המשפחה. פוליגמיה מיושמת באופן שונה במקומות שונים ובהקשרים משפטיים וחברתיים שונים והשפעתה כוללת פגיעה בבריאותן של נשים, לרבות רווחתן הגופנית, הנפשית והחברתית, וכן נזק חומרי ומחסור שנשים עלולות לסבול ופגיעה רגשית וחומרית בילדים, שהשלכותיה על רווחתם הן לעתים קרובות חמורות.
26. על אף שמדינות רבות שהן צד לאמנות בחרו לאסור על פוליגמיה, היא ממשיכה להתקיים בארצות מסוימות, לעתים באופן חוקי ולעתים בניגוד לחוק. לאורך ההיסטוריה, מערכות משפחתיות פוליגמיות מילאו אמנם תפקיד בחברות חקלאיות מסוימות כדרך להבטיח כוח עבודה גדול יותר עבור יחידות משפחתיות, אך מחקרים הראו כי בפועל הפוליגמיה מובילה לעתים קרובות לעוני מוגבר במשפחה, במיוחד באזורים כפריים.
27. נשים ואף ילדות מוצאות עצמן בנישואים פוליגמיים, והראיות מלמדות כי פעמים רבות נכפה על ילדות להינשא או להתארס לגברים המבוגרים מהן בהרבה, והדבר מגביר את הסיכון שלהן לסבול מאלימות ולהפרות זכויותיהן. העובדה שחוקים סטוטוריים מתקיימים בד בבד עם חוקי מעמד אישי דתיים וחוקים מנהגיים ומסורתיים תורמת לעתים קרובות להשתמרות פרקטיקה זו. עם זאת, במדינות מסוימות שהן צד לאמנות, הפוליגמיה מותרת בחוק האזרחי. הוראות חוקתיות ואחרות המגנות על הזכות לתרבות ולדת שימשו גם הן לעתים להצדקת חוקים ונהלים המאפשרים נישואים פוליגמיים.
28. על מדינות שהן צד לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה מוטלות חובות מפורשות להרתיע מפני פוליגמיה ולאסור עליה, בהיותה מנוגדת לאמנה.¹² הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורותיה אף גורסת כי פוליגמיה יש השלכות משמעותיות על רווחתם הכלכלית של נשים וילדיהן.¹³

ד. פשעים המבוצעים בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה"

29. פשעים המבוצעים בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה" הם מעשי אלימות המבוצעים בראש ובראשונה, אך לא באופן בלעדי, נגד ילדות ונשים, משום שבני משפחה סבורים כי התנהגות מסוימת שלהן בפועל, התנהגות שבה נחשדו או התנהגות המיוחסת להן תמיט קלון על המשפחה או על הקהילה. צורות התנהגות כאלה כוללות קיום יחסי מין לפני הנישואים, סירוב להסכים לנישואים בשידוך, נישואים ללא הסכמת ההורים, ניאוף, חתירה לגירושין, לבוש הנתפס כבלתי מקובל על הקהילה, עבודה מחוץ לבית, או ככלל, אי ציות לתפקידים מגדריים סטריאוטיפיים. פשעים המבוצעים בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה" עלולים להתבצע נגד ילדות ונשים גם משום שנפלו קורבן לאלימות מינית.
30. פשעים כאלה כוללים רצח והם מבוצעים לעתים קרובות בידי בן זוג, גבר או אישה קרובי משפחה או אחד מחברי קהילת הקורבן. במקום לראות בהם מעשים פליליים נגד נשים, פשעים שבוצעו בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה" זוכים לעתים קרובות לאישור מצד הקהילה כאמצעי לשימורן ו/או להשבתן על כנן של נורמות תרבותיות, מסורתיות, מנהגיות או דתיות בעקבות עבירות שעברו לכאורה. בחלק מההקשרים, החקיקה הלאומית, יישומה המעשי, או אי יישומה, מתירים את הצגתה של ההגנה על "כבוד המשפחה" כנסיבות מזכות או מקלות עבור מבצעייהם של פשעים כאלה, והדבר מוביל לענישה מופחתת או לפטור מעונש. בנוסף, אי נכונותם של יחידים המחזיקים במידע על מקרים כאלה לספק ראיות תומכות עלולה לסכל את עצם ההעמדה לדין בגינם.

ז. מסגרת כוללת למענה על פרקטיקות פוגעניות

31. שתי האמנות כוללות התייחסויות ספציפיות לביעור פרקטיקות פוגעניות. מדינות שהן צד לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה מחויבות לתכנן ולאמץ חקיקה, מדיניות ואמצעים מתאימים, ולהבטיח כי יישומן כולל מענה יעיל למכשולים וחסמים ספציפיים בפני ביעור האפליה ולהתנגדויות לביעורה, המובילים לפרקטיקות פוגעניות ואלימות נגד נשים (סעיפים 2 ו-3). עם זאת, על המדינות שהן צד לאמנה להוכיח כי הצעדים שהן נוקטות רלוונטיים במישרין והולמים, לוודא בראש ובראשונה כי הם אינם מפריים את זכויות האדם של נשים, ולהראות כיצד הם יובילו להשגת התוצאה הרצויה. יתר על כן, חובתן של מדינות שהן צד לאמנה לנקוט במדיניות ממוקדת כזו הינה בעלת אופי מיידי, והן אינן יכולות להצדיק שום עיכוב, מכל סיבה

¹² הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצות כלליות מס' 21, 28 ו-29.

¹³ הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, המלצות כלליות מס' 29, פסקה 27.

שהיא, לרבות עילות תרבותיות ודתיות. מדינות שהן צד לאמנה אף מחויבות לנקוט את האמצעים המתאימים, לרבות אמצעים זמניים מיוחדים (סעיף 4 (1))¹⁴ כדי לשנות את דפוסי ההתנהגות החברתיים והתרבותיים של גברים ונשים, במטרה להשיג את ביעורן של דעות קדומות, מנהגים, וכל דפוס פעולה אחר המבוסס על רעיון נחיתותו או עליונותו של מי מהמינים או על תפקידים סטריאוטיפיים לגברים ונשים (סעיף 5 (א)) ולהבטיח שלאירוסין או נישואים של ילד לא יהיה שום תוקף משפטי (סעיף 16 (2)).

32. האמנה בדבר זכויות הילד, לעומת זאת, מחייבת מדינות שהן צד לאמנה לנקוט את כל האמצעים היעילים והנאותים במטרה לבער דפוסי פעולה מסורתיים הפוגעים בבריאותם של ילדים (סעיף 24 (3)). כמו כן, מעוגנת באמנה זכותו של הילד להיות מוגן מפני כל סוגי האלימות, לרבות אלימות גופנית, מינית או פסיכולוגית (סעיף 19) והיא מחייבת מדינות שהן צד לה להבטיח ששום ילד אינו נתון לעינויים או ליחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים (סעיף 37 (א)). האמנה מחילה את ארבעת עקרונותיה הכלליים על סוגיית הפרקטיקות הפוגעניות, כלומר הגנה מפני אפליה (סעיף 2), הבטחת טובתו של הילד (סעיף 3 (1)),¹⁵ שמירה על הזכות לחיים, להישדרות ולהתפתחות (סעיף 6) וזכותו של הילד להישמע (סעיף 12).

33. בשני המקרים, מניעה וביעור יעילים של פרקטיקות פוגעניות מצריכים כינון אסטרטגיות כוללניות, מוגדרות היטב, מבוססות זכויות ורלוונטיות למציאות המקומית. אסטרטגיות כאלה צריכות לכלול אמצעי תמיכה משפטיים וברובד המדיניות, לרבות אמצעים חברתיים בשילוב עם מחויבות פוליטית הולמת ומתן דין וחשבון בכל הרמות. החובות המתוארות באמנות מניחות את היסודות לפיתוח אסטרטגיה כוללנית לביעור פרקטיקות פוגעניות, שרכיביה מפורטים כאן.

34. אסטרטגיה כוללנית כזו חייבת להיות מוטמעת ומתואמת באופן אנכי ואופקי ויש לשלבה במאמצים לאומיים למניעת כל סוגי הפרקטיקות הפוגעניות ולטיפול בהן. תיאום **אופקי** מחייב ארגון חוצה מגזרים, לרבות חינוך, בריאות, צדק, רווחה חברתית, אכיפת חוק, הגירה ומקלט ותקשורת ומדיה. כמו כן, תיאום **אנכי** מחייב התארגנות בין גורמים ברמה המקומית, האזורית והארצית ובשיתוף עם רשויות מסורתיות ודתיות. כדי להקל על התהליך, יש לתת את הדעת להאצלת האחריות לעבודה לישות קיימת, או כזו שתוקם במיוחד, בדרג גבוה, בשיתוף עם כל בעלי העניין הרלוונטיים.

35. יישום אסטרטגיה כוללנית כלשהי מחייב בהכרח אספקת משאבים ארגוניים, אנושיים, טכניים ופיננסיים הולמים שאותם יש להשלים באמצעות צעדים וכלים מתאימים, כגון תקנות, מדיניות, תוכניות ותקציבים. כמו כן, מדינות שהן צד לאמנה מחויבות להבטיח את פעולתו של מנגנון ניטור עצמאי כדי לעקוב אחר ההתקדמות בהגנה על נשים וילדים מפני פרקטיקות פוגעניות ובמימוש זכויותיהן.

36. אסטרטגיות שמטרתן לבער פרקטיקות פוגעניות צריכות לכלול גם מגוון רחב של בעלי עניין אחרים, כולל מוסדות לאומיים עצמאיים לזכויות האדם, בעלי מקצוע בתחומי הבריאות, החינוך ואכיפת החוק, אנשי החברה האזרחית והאנשים המעורבים בפרקטיקות אלה.

א. איסוף מידע וניטור

37. איסוף סדיר ומקיף של נתונים, ניתוחם והפצתם ושימוש בנתונים כמותיים ואיכותיים הם חשובים ביותר כדי להבטיח מדיניות אפקטיביות, לפתח אסטרטגיות מתאימות ולגבש פעולות, וכן לצורך הערכת השפעות, מעקב אחר ההתקדמות שהושגה לקראת ביעור פרקטיקות פוגעניות וזיהוי פרקטיקות פוגעניות שחודשו או פרקטיקות חדשות כאלה. זמינות הנתונים מאפשרת לבחון מגמות ומאפשרת לעמוד על הקשרים הרלוונטיים בין מדיניות ויישום יעיל של תוכניות על-ידי גורמים מדינתיים ושאנים מדינתיים לבין שינויים מקבילים בעמדות, בצורות התנהגות, בדפוסי פעולה ובשיעורי שכיחות. נתונים המפולחים לפי מין, גיל, מיקום גיאוגרפי, מצב סוציו-אקונומי, רמת השכלה וגורמי מפתח אחרים ממלאים תפקיד מרכזי בזיהוי קבוצות מוחלשות של נשים וילדים הנתונות בסיכון גבוה, אשר ינחה את גיבוש המדיניות ואת הפעולות לטיפול בפרקטיקות פוגעניות.

38. על אף כל אלה, נתונים מפולחים על פרקטיקות פוגעניות עודם מוגבלים, ורק לעתים רחוקות הם ניתנים להשוואה על-פי מדינה ותקופה. הדבר מוביל להבנה מוגבלת של היקפה והתפתחותה של הבעיה וליכולת מוגבלת לזהות אמצעים מתאימים וממוקדים.

¹⁴ הוועדה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתיה, המלצה כללית מס' 25, פסקה 38.

¹⁵ הוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 14 על זכותו של הילד כי טובתו תהיה שיקול ראשון במעלה.

39. הוועדות ממליצות כי מדינות שהן צד לאמנות:

- א. יעניקו עדיפות לאיסוף, ניתוח והפצה של נתונים כמותיים ואיכותיים על פרקטיקות פוגעניות ולשימוש סדיר בהם. יש לפלח את הנתונים על פי מין, גיל, מיקום גיאוגרפי, מצב סוציו-אקונומי, רמת השכלה וגורמי מפתח אחרים ולוודא כי לפעילויות כאלה מוקצים די משאבים. יש להקים ו/או לתחזק מערכות לאיסוף נתונים סדיר בנושאים הקשורים להגנה בתחומי הבריאות, השירותים החברתיים, החינוך, המשפט ואכיפת החוק;
- ב. יאספו נתונים באמצעות סקרים דמוגרפיים לאומיים, סקרים לאומיים על-פי מדדים ספציפיים, ומפקדים, שאותם ניתן להשלים באמצעות נתונים מסקרי ארציים מייצגים של משקי בית. יש לנהל מחקר איכותני באמצעות דיונים בקבוצות מיקוד, ראיונות עומק עם מודיעים מרכזיים הכוללים מגוון רחב של בעלי עניין, תצפיות מובנות, מיפוי חברתי ומתודולוגיות מתאימות אחרות.

ב. חקיקה ואכיפתה

40. מרכיב מרכזי בכל אסטרטגיה כוללנית הוא פיתוח, חקיקה, יישום וניטור של חוקים רלוונטיים. על כל מדינה שהיא צד לאמנה חלה חובה¹⁶ להעביר מסר ברור המגנה פרקטיקות פוגעניות, לספק הגנה משפטית לקורבנות, לאפשר לגורמים מדינתיים ושאינם מדינתיים להגן על נשים וילדים בסיכון, לספק מענה וטיפול הולמים ולדאוג לזמינותם של פיצויים ולהפסקת מתן פטור מעונש.
41. עם זאת, אין די בחקיקה לבדה כדי להיאבק ביעילות בפרקטיקות פוגעניות. בהתאם לדרישות בדבר שקידה ראויה, יש להשלים איפה את החקיקה באמצעות מערכת מקיפה של צעדים שיקלו על יישומה, על אכיפתה ועל ניטור והערכה של התוצאות שהושגו.
42. בניגוד לחובותיהן על-פי שתי האמנות, רבות מהמדינות שהן צד לאמנות משמרות הוראות חוק המצדיקות פרקטיקות פוגעניות, מאפשרות אותן או מובילות אליהן. זאת, למשל, לרבות חקיקה המתירה נישואי ילדים, חקיקה המספקת את ההגנה המכונה "כבוד המשפחה" כגורם מזכה או מפחית אשמה בגין פשעים שבוצעו נגד ילדות ונשים או חקיקה המאפשרת למבצעי אונס ו/או עבירות מין אחרות לחמוק מעונש באמצעות נישואים לקורבן.
43. במדינות שהן צד לאמנה בהן קיים ריבוי של מערכות משפט ייתכן שאיסורים מפורשים המוטלים בחוק על פרקטיקות פוגעניות לא ייאכפו ביעילות משום שקיומם של חוקים מנהגיים, מסורתיים או דתיים עלול לתמוך למעשה בפרקטיקות אלה.
44. דעות קדומות ויכולת מועטה לתת מענה לזכויותיהם של נשים וילדים בקרב שופטים בבתי משפט מנהגיים ודתיים או במנגנוני שיפוט מסורתיים, ואמונה כי עניינים הנמצאים בתחום סמכותן של מערכות מנהגיות כאמור אינם צריכים להיות כפופים לביקורת או לבחינה מצד גופים משפטיים של המדינה או גופים משפטיים אחרים חוסמים או מגבילים את גישתם של קורבנות פרקטיקות פוגעניות לצדק.
45. השתתפותם המלאה והכוללנית של בעלי העניין הרלוונטיים בניסוח חקיקה נגד פרקטיקות פוגעניות יכולה להבטיח כי החששות העיקריים הנוגעים לפרקטיקות אלה יזוהו ויטופלו במדויק. למעורבותן של קהילות הנוקטות פרקטיקות אלה, של בעלי עניין אחרים ושל אנשי החברה האזרחית ולבקשת תשומות מגורמים אלה יש תפקיד מרכזי בתהליך זה. עם זאת, יש להקפיד שעמדות ונורמות חברתיות רווחות התומכות בפרקטיקות פוגעניות לא יחלישו את המאמצים לחוקק חוקים ולאכוף אותם.
46. מדינות רבות שהן צד לאמנות נקטו צעדים לביזור סמכויות הממשלה באמצעות העברתן והאצלתן, אך אין בכך כדי לצמצם או לבטל את החובה לחוקק חוקים האוסרים על פרקטיקות פוגעניות, שיחולו בכל תחומי סמכות השיפוט שלהן. יש לקבוע אמצעי הגנה כדי להבטיח שביזורן או העברתן של הסמכויות לא יובילו לאפליה בכל הנוגע להגנה על נשים וילדים מפני פרקטיקות פוגעניות באזורים שונים ובתחומי תרבות שונים. רשויות מתפתחות צריכות להצטייד במשאבים האנושיים, הכלכליים, הטכניים והאחרים הדרושים לאכיפה יעילה של חקיקה שמטרתה למגר פרקטיקות פוגעניות.

¹⁶ ראו האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, סעיפים 2(א)-(ג), 2(ו) ו-5 והוועדה בדבר זכויות הילד, הערה כללית מס' 13.

47. קבוצות תרבותיות העוסקות בפרקטיקות פוגעניות עשויות לתרום להפצת פרקטיקות כאלה אל מעבר לגבולות לאומיים. כאשר הדבר מתרחש, יש לנקוט אמצעים מתאימים כדי להכיל את התפשטותן.
48. למוסדות הלאומיים לזכויות האדם תפקיד מרכזי בקידום זכויות האדם ובהגנה עליהן, ובכלל זה זכותם של אנשים לחופש מפרקטיקות פוגעניות והגברת המודעות הציבורית לזכויות אלה.
49. אנשים המספקים שירותים לנשים וילדים, ובמיוחד אנשי צוות רפואי ומורים, נמצאים בעמדה ייחודית המאפשרת להם לזהות קורבנות בפועל או קורבנות פוטנציאליים של פרקטיקות פוגעניות. עם זאת, פעמים רבות הם מוגבלים על-ידי כללי חיסיון העשויים לעמוד בסתירה לחובתם לדווח על יישומה בפועל של פרקטיקה פוגענית או על הפוטנציאל ליישומה. יש להתגבר על כך באמצעות תקנות ספציפיות שיחייבו אותם לדווח על מקרים כאלה.
50. כאשר אנשי מקצוע בתחום הרפואה, עובדי מדינה או משרתי ציבור מעורבים בביצוע פרקטיקות פוגעניות או שותפים לכך, מעמדם ואחריותם, לרבות חובת הדיווח שלהם, צריכים להיתפס כנסיבות מחמירות בעת הטלת עונשים פליליים או מנהליים כגון אובדן רישיון מקצועי או ביטול חוזה, לאחר מתן אזהרה. הכשרה שיטתית של אנשי מקצוע רלוונטיים נחשבת לאמצעי מניעתי יעיל בהקשר זה.
51. על אף שענישה מתוקף החוק הפלילי חייבת להיאכף באופן עקבי, בדרכים התורמות למניעת פרקטיקות פוגעניות ולביעורן, מדינות שהן צד לאמנות חייבות לקחת בחשבון גם איומים פוטנציאליים והשפעה שלילית על הקורבנות, לרבות התנכלויות.
52. באזורים בהם קיימת שכיחות גבוהה של פרקטיקות פוגעניות ייתכן שפיצוי כספי לא יתאפשר. עם זאת, לנשים וילדים שנפגעו מפרקטיקות פוגעניות צריכה להיות, בכל המקרים, גישה לסעד משפטי, לשירותי תמיכה ושיקום כקורבנות ולהזדמנויות חברתיות וכלכליות.
53. יש לקחת בחשבון את טובת הילד ואת ההגנה על זכויות ילדות ונשים, וחובה לדאוג לתנאים חיוניים שיאפשרו להם לתת ביטוי לנקודת מבטם ולהבטיח שלעמדותיהם ייוחס משקל ראוי. יש לשקול בזהירות גם את ההשפעה האפשרית בטווח הקצר והארוך של פירוק נישואי ילדים או ו/או נישואים בכפייה ושל החזרת דמי הנדוניה והתשלום עבור הכלות על ילדים או נשים.
54. על מדינות שהן צד לאמנה, ובפרט על פקידי הגירה ומקלט, להיות מודעים לאפשרות שנשים וילדות נמלטו מארץ מוצאן כדי להימנע מהיחשפות לפרקטיקה פוגענית. גורמים רשמיים אלה צריכים לקבל הכשרה תרבותית ומשפטית נאותה, המבטאת רגישות למגדר, באשר לצעדים שיש לנקוט לצורך הגנה על נשים וילדות כאלה.
55. הוועדות ממליצות כי מדינות שהן צד לאמנות יאמצו או יתקנו חוקים במטרה לטפל ביעילות בפרקטיקות פוגעניות ולבערן. בעשותן כך, עליהן להבטיח:
- א. כי תהליך ניסוח החקיקה יהיה כוללני והשתתפותי לחלוטין. לשם כך, עליהן לנקוט פעולות ממוקדות של הסברה והעלאת מודעות ולהשתמש באמצעים לגיוס חברתי כדי לייצר ידע ציבורי נרחב בנושא החקיקה ותמיכה בניסוחה, אימוצה, הפצתה ויישומה;
- ב. כי החקיקה עומדת באופן מלא בחובות הרלוונטיות המפורטות באמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורתיה ובאמנה בדבר זכויות הילד ובסטנדרטים בינלאומיים אחרים של זכויות האדם האוסרים על פרקטיקות פוגעניות. כמו כן יש להבטיח כי היא גוברת על חוקים מנהגיים, מסורתיים או דתיים המתירים פרקטיקות פוגעניות כלשהן, מוחלים עליהן או מכתיבים אותן, בייחוד במדינות שבהן קיים ריבוי מערכות משפט;
- ג. כי הן יבטלו ללא דיחוי נוסף כל חקיקה המוחלת על פרקטיקות פוגעניות, מתירה אותן או מובילה אליהן, לרבות חוקים מסורתיים, מנהגיים או דתיים וכל חקיקה המקבלת את השמירה על "כבוד המשפחה" כהגנה או כגורם מקל באשר לביצוע פשעים בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה";

- ד. כי החקיקה היא עקבית ומקיפה ומספקת הנחיות מפורטות באשר למניעה, הגנה, תמיכה ומעקב שוטף וסיוע לקורבנות, לרבות למען התאוששותם הגופנית והנפשית והשתלבותם מחדש בחברה, וכי הוראות חקיקה אזוריות ו/או מנהליות נאותות משלימות אותה;
- ה. כי החקיקה מספקת מענה הולם, לרבות באמצעות הנחת היסוד לאימוץ אמצעים זמניים מיוחדים, לגורמים שבשורשיהן של פרקטיקות פוגעניות, לרבות אפליה מטעמי מין, מגדר, גיל וטעמים צולבים אחרים, מתמקדת בזכויות האדם ובצורכי הקורבנות ולוקחת בחשבון את האינטרסים של הילדים והנשים במלואם;
- ו. כי גיל הנישואים המינימלי לילדות ולילדים, בהסכמת הוריהם או בלעדיה, נקבע כ-18 שנה. כאשר מתירים נישואים בגיל צעיר יותר בנסיבות חריגות אסור שהגיל המינימלי המוחלט יהיה נמוך מ-16 שנה, העילה לקבלת היתר חייבת להיות לגיטימית ומוגדרת היטב בחוק, ויש להתיר את הנישואים רק באמצעות בית משפט בכפוף להסכמה מלאה, חופשית ומושכלת של הילד או שני הילדים, החייבים להופיע באופן אישי בפני בית המשפט;
- ז. כי קיימת דרישה חוקית בדבר רישום נישואים וכי היא מיושמת כראוי באמצעות הגברת המודעות, חינוך וקיומה של תשתית נאותה להנגשת הרישום לכל האנשים שבתחום שיפוטן;
- ח. כי מוקמת מערכת לאומית ומחייבת לרישום לידות וכי מערכת זו נגישה ואינה כרוכה בעלות, כדי למנוע ביעילות פרקטיקות פוגעניות, לרבות נישואי ילדים;
- ט. כי המוסדות הלאומיים לזכויות האדם מחויבים לבחון תלונות ועתירות פרטניות, לרבות כאלה המוגשות מטעם נשים וילדים או על-ידיהם ישירות, ולחקור אותן באופן חסוי, המבטא רגישות למגדר וידידותי לילדים;
- י. כי החוק מחייב אנשי מקצוע ומוסדות העובדים עם ועבור ילדים ונשים לדווח על מקרים בהם ננקטו בפועל פרקטיקות פוגעניות או קיים סיכון כי יינקטו, אם יש להם יסוד סביר להניח כי הדבר התרחש או עלול להתרחש. חובת הדיווח צריכה להיות מלווה בהבטחת חיסיונם של המדווחים ובהגנה על פרטיותם;
- יא. כי כל היוזמות לניסוח ולתיקון חוקים פליליים חייבות להיות משולבות עם אמצעי הגנה ושירותים עבור קורבנות של פרקטיקות פוגעניות ועבור אנשים הנתונים בסיכון להיחשף אליהן;
- יב. כי החקיקה מחילה את סמכות השיפוט על עבירות הנוגעות לפרקטיקות פוגעניות, החלה על אזרחי המדינה ואנשים הגרים בה בדרך כלל, אפילו כאשר אלה ננקטות במדינה שבה הם אינם מוגדרים כפושעים פליליים;
- יג. כי החקיקה והמדיניות הנוגעות להגירה ולמקלט מכירות בסיכון להיחשף לפרקטיקות פוגעניות או לרדיפה כתוצאה מפרקטיקות כאלה כעילה להענקת מקלט. כמו כן יש לשקול, בכל מקרה לגופו, מתן הגנה לקרוב משפחה העשוי ללוות את הילדה או האישה;
- יד. כי החקיקה כוללת הוראות בדבר בחינה וניטור שוטפים, לרבות ביחס ליישום, אכיפה ומעקב;
- טו. כי לנשים וילדים החשופים לפרקטיקות פוגעניות יש גישה שווה לצדק, לרבות באמצעות מתן מענה לחסמים משפטיים ומעשיים בפני פתיחה בהליכים משפטיים, כגון תקופת ההתיישנות. כמו כן עליהן להבטיח את מיצוי הדין עם אנשים שנקטו פרקטיקות פוגעניות, סיעו בכך או מחלו עליהן;
- טז. כי החקיקה כוללת חובה להנפיק צווי הגבלה או צווי הגנה כדי להגן על אנשים הנתונים בסיכון להיפגע מפרקטיקות פוגעניות, ומבטיחה את ביטחונם וצעדים להגנה על קורבנות מפני התנכלויות;
- יז. כי לקורבנות הפרות יש גישה שווה בפועל לסעדים משפטיים ולפיצויים הולמים.

ג. מניעת פרקטיקות פוגעניות

56. אחד הצעדים הראשונים במאבק בפרקטיקות פוגעניות הוא מניעה. שתי הוועדות הדגישו כי הדרך הטובה ביותר להשגת מניעה היא נקיטת גישה מבוססת זכויות לשינוי נורמות חברתיות ותרבותיות, העצמת נשים וילדות, בניית יכולתם של כל אנשי המקצוע הרלוונטיים העומדים בקשר שוטף עם הקורבנות, עם קורבנות פוטנציאליים ועם מבצעייהן של פרקטיקות פוגעניות בכל הרמות והעלאת מודעות לגורמים לפרקטיקות פוגעניות ולהשלכותיהן, לרבות באמצעות דיאלוג עם בעלי עניין רלוונטיים.

1. קביעת נורמות חברתיות ותרבותיות

57. נורמה חברתית היא גורם תורם ואף גורם חברתי מכריע באשר לפרקטיקות מסוימות בקהילה, העשויות להיות חיוביות ולחזק את זהותה ולכידותה של הקהילה, או שליליות ואף מזיקות. נורמה כזו היא גם כלל התנהגות חברתי אשר מצופה מחברי הקהילה לציית לו. כל אלה יוצרים ומשמרים תחושה קולקטיבית של מחויבות חברתית וציפייה, המובילים להתניה התנהגותית של יחידים בקהילה, גם אם אינם מסכימים באופן אישי עם נוהג מסוים. לדוגמה, כאשר השחתת איבר המין הנשי היא בגדר נורמה חברתית, להורים יש מוטיבציה להסכים כי פעולה זו תבוצע בבנותיהם כיוון שהם רואים הורים אחרים העושים זאת ומאמינים כי אנשים אחרים מצפים מהם לעשות כך גם הם. הנורמה או הפרקטיקה מונצחות לעתים קרובות בידי נשים אחרות ברשתות קהילתיות, שעברו את ההליך בעצמן ואשר מפעילות על נשים צעירות לחץ נוסף לציית לפרקטיקה או להסתכן בנידוי, חרם ותיגו שלילי. דחיקה כזו לשוליים עשויה לכלול אובדן של תמיכה כלכלית וחברתית חשובה ושל נייכות חברתית. לעומת זאת, כאשר אנשים מציינים לנורמה החברתית הם מצפים לזכות בגמול, כגון הכללה ושבח. כדי לשנות נורמות חברתיות המונחות ביסודן של פרקטיקות פוגעניות ומצדיקות אותן יש לאתגר ציפיות כאלה ולשנותן.

58. נורמות חברתיות קשורות זו בזו, כך שלא ניתן לתת לפרקטיקות פוגעניות מענה באופן מבודד, אלא יש לעשות כן מתוך הקשר רחב יותר, בהתבסס על הבנה מקיפה של האופן שבו הן קשורות לנורמות תרבותיות וחברתיות אחרות ולפרקטיקות אחרות. הדבר מלמד על הצורך לנקוט גישה מבוססת זכויות, שביסודה ההכרה בכך שזכויות אינן ניתנות לחלוקה ושהן תלויות זו בזו.

59. האתגר הבסיסי שעמו יש להתמודד הוא העובדה שפרקטיקות פוגעניות עשויות להיפתס כמובילות לתוצאות שיועילו לקורבן, לבני משפחתו ולקהילתו. עקב כך, לכל גישה המתמקדת בשינוי התנהגותי פרטני בלבד ישנן מגבלות משמעותיות. במקום זאת, יש צורך בגישה רחבה וכוללת, קולקטיבית או קהילתית. התערבויות המבטאות רגישות תרבותית, מחזקות את זכויות האדם ומאפשרות לקהילות הנוקטות פרקטיקות פוגעניות לבחון באופן קולקטיבי דרכים חלופיות למימוש ערכיהן וכבודן או לקיים מסורות מבלי להסב נזק ולהפר את זכויות האדם של נשים וילדים, ולהסכים עליהן, עשויות להוביל לביעור בר קיימא ונרחב של פרקטיקות פוגעניות ולאימוץ קולקטיבי של חוקים חברתיים חדשים. ביטוי פומבי של מחויבות קולקטיבית לפרקטיקות חלופיות יכול להגביר את קיימותן בטווח הארוך. בהקשר זה, קיימת חשיבות מכרעת למעורבותם הפעילה של מנהיגי הקהילה.

60. **הוועדות ממליצות כי מדינות שהן צד לאמנות יבטיחו כי כל מאמץ שיינקט לצורך התמודדות עם פרקטיקות פוגעניות, אתגור שלהן ושינוי נורמות חברתיות בסיסיות יהיה כוללני וקהילתי. כמו כן הן ממליצות כי ביסודו של כל מאמץ כזה תעמוד גישה מבוססת זכויות, הכוללת השתתפות פעילה של כל בעלי העניין הרלוונטיים, ובמיוחד נשים וילדות.**

2. העצמת נשים וילדות

61. על מדינות שהן צד לאמנות חלה חובה לאתגר ולשנות אידאולוגיות ומבנים פטריארכליים המונעים מנשים וילדות לממש את זכויות האדם שלהן ואת חירויותיהן במלואן. כדי שילדות ונשים יצליחו להתגבר על ההדרה החברתית ועל העוני שרבות מהן שחוות, ואשר מגבירים את פגיעותן לניצול, לפרקטיקות פוגעניות ולצורות אחרות של אלימות מבוססת מגדר, יש לציידן במיומנויות ובכישורים הדרושים כדי לעמוד על זכויותיהן. זאת לרבות קבלת החלטות עצמאית ומושכלת ואפשרויות בחירה לגבי חייהן. בהקשר זה, חינוך הוא כלי חשוב להעצמה של נשים וילדות לתבוע את זכויותיהן.

62. ישנו מתאם ברור בין הישגיהן החינוכיים הנמוכים של ילדות ונשים לבין שכחותן של פרקטיקות פוגעניות. מדינות שהן צד לאמנות מחויבות להבטיח את הזכות האוניברסלית לחינוך איכותי וליצור סביבה מאפשרת שבה יוכלו נשים וילדות להפוך לסוכנות שינוי (האמנה בדבר זכויות הילד, סעיפים 28-29; האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, סעיף 10). הדבר מחייב רישום חובה ובחינם של כל הילדים לבתי ספר יסודיים, הבטחת נוכחות סדירה, מניעת נשירה, סגירת הפערים הקיימים בין המינים והבטחת גישתן של הילדות

המוחלשות ביותר לחינוך, לרבות כאלה החיות בקהילות מרוחקות וכפריות. בעת יישום חובות אלה יש לקחת בחשבון הפיכה של בתי הספר וסביבתם לבטוחים וידידותיים לילדות ולכאלה התורמים לביצועים מיטביים.

63. השלמת החינוך היסודי והעל-יסודי מועילה לילדות בטווח הקצר והארוך בכך שהיא תורמת למניעת נישואי ילדים והיריון בגיל ההתבגרות ולשיעורים נמוכים יותר של תמותה ותחלואה של תינוקות ואימהות. כמו כן היא מכינה נשים וילדות לעמידה על זכותן לחופש מאלימות ומזמנת להן הזדמנויות רבות יותר להשתתפות יעילה בכל תחומי החיים. הוועדות מעודדות בעקביות מדינות שהן צד לאמנות לנקוט צעדים להגברת ההרשמה לחינוך העל יסודי ולשימור התלמידות במסגרתן, לרבות באמצעות דאגה לכך שישלימו את הלימודים בבתי הספר היסודיים, ביטול דמי הלימוד בבתי הספר היסודיים והעל יסודיים, קידום נגישות שוויונית לחינוך העל-יסודי, לרבות הזדמנויות לחינוך טכני-מקצועי ובחינת האפשרות להפיכת החינוך העל יסודי לחובה. ניתן להבטיח את זכותן של ילדות בגיל ההתבגרות להמשיך בלימודיהן, במהלך הריון ואחריו, באמצעות מדיניות חזרה בלתי מפלה.

64. עבור ילדות שאינן לומדות בבית הספר, חינוך בלתי פורמלי הוא לעתים הדרך היחידה לרכוש השכלה, ויש לספק באמצעותו חינוך יסודי והכשרה במיומנויות החיים. זוהי חלופה לחינוך פורמלי עבור מי שלא השלימו את בית הספר היסודי או העל-יסודי, וניתן להנגישה גם באמצעות תוכניות רדיו וסוגי מדיה אחרים, לרבות מדיה דיגיטלית.

65. הכשרה במיומנויות פרנסה ויזמות מאפשרת לנשים וילדות לגבש את נכסיהן הכלכליים. נשים וילדות מפיקות תועלת מתוכניות המספקות תמריץ כלכלי לדחיית הנישואים עד לגיל 18, כמו למשל מלגות, תוכניות מיקרו אשראי או תוכניות חיסכון (האמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, סעיפים 11 ו-13, האמנה בדבר זכויות הילד, סעיף 28). תוכניות משלימות להעלאת מודעות הן חיוניות כדי להעביר את המסר בדבר זכותן של נשים לעבוד מחוץ לבית ולערער על טאבו באשר לנשים ועבודה.

66. אמצעי נוסף לעידוד העצמתן של נשים וילדות הוא בניית נכסיהן החברתיים. ניתן לאפשר זאת באמצעות יצירת מרחבים בטוחים שבהם ילדות ונשים יוכלו ליצור קשר עם עמיתים, מנחים, מורים ומנהיגי הקהילה, להביע את עצמן, לדבר, לבטא את שאיפותיהן ואת חששותיהן ולהשתתף בקבלת החלטות המשפיעות על חייהן. הדבר יכול לסייע להן בפיתוח הערכה עצמית, מסוגלות עצמית, מיומנויות תקשורת, משא ומתן ופתרון בעיות ומודעות לזכויותיהן ועשייה להיות חשוב במיוחד עבור ילדות מהגרות. בהתחשב בעובדה שבגברים החזיקו באופן מסורתי בעמדות כוח והשפעה בכל הרמות, מעורבותם חיונית כדי להבטיח שילדים ונשים יזכו לתמיכה ולמעורבות מחויבת של משפחותיהן, קהילותיהן, החברה האזרחית וקובעי המדיניות.

67. ילדות, ולכל המאוחר גיל ההתבגרות המוקדם, הם נקודות כניסה שבהן ניתן להעניק סיוע הן לילדות והן לילדים ולתמוך בהם לשינוי עמדות מבוססות מגדר ולאיימוץ תפקידים ודרכי התנהגות חיוביים יותר בבית, בבית הספר ובחברה ככלל. לשם כך יש לסייע בקידום דיונים עם ילדות וילדים על נורמות, עמדות וציפיות חברתיות הקשורות לנשיות ולגבריות המסורתית ולתפקידים סטריאוטיפיים הקשורים למין ומגדר. כמו כן יש לעבוד בשיתוף עמם כדי לתמוך בשינוי אישי וחברתי שמטרתו לבער את אי השוויון בין המינים ולקדם את חשיבותן של החינוך, ובמיוחד חינוך הילדות, כערך. כל זאת, במאמץ לבער פרקטיקות פוגעניות הפוגעות ספציפית בילדות לפני גיל ההתבגרות ובנערות מתגברות.

68. לנשים וילדות שנחשפו לפרקטיקות פוגעניות בעבר או בהווה או היו נתונות בסיכון להיחשף אליהן נשקפת סכנה ניכרת באשר לבריאותן בתחום המין, הפריון והילודה. זאת במיוחד בהקשר שבו הן נתקלות כבר בחסמים בפני קבלת החלטות בנושאים אלה, הנובעים ממחסור במידע ובשירותים נאותים, לרבות שירותים ידידותיים לגיל ההתבגרות. לפיכך יש להקדיש תשומת לב מיוחדת כדי לדאוג לכך שלנשים ולנערות מתבגרות תהיה גישה למידע מדויק על בריאות וזכויות בתחום המין, הפריון והילודה ועל השפעות הפרקטיקות הפוגעניות, וכן גישה לשירותים הולמים וחסויים. חינוך מתאים לגיל, הכולל מידע מבוסס מדעית בנושא בריאות בתחום המין, הפריון והילודה, תורם להעצמתן של ילדות ונשים לקבלת החלטות מושכלות ולתביעת זכויותיהן. לשם כך, ספקים של שירותי בריאות ומורים בעלי ידע, הבנה ומיומנויות הולמים צריכים למלא תפקיד מכריע בהעברת המידע, במניעת פרקטיקות פוגעניות ובזיהוי נשים וילדות שנפלו קורבן או עלולות ליפול קורבן לפרקטיקות כאלה ובסיוע להן.

69. הוועדות ממליצות למדינות שהן צד לאמנות:

א. לספק בחינם חינוך יסודי לכל שיהיה בגדר חובה, שאופיו יהיה ידידותי לילדות, לרבות באזורים מרוחקים וכפריים, ולשקול את הפיכת החינוך העל יסודי לחובה. זאת, בנוסף למתן

תמריצים כלכליים לילדות הרות ולאימהות מתגברות כדי שישלימו את לימודיהן בבית הספר
העל יסודי ולקבוע מדיניות חזרה לא מפלה;

ב. לספק לילדות ולנשים הזדמנויות חינוכיות וכלכליות בסביבה בטוחה ומאפשרת שבה יוכלו
לפתח את הערכתן העצמית, את המודעות לזכויותיהן וכן מיומנויות תקשורת, משא ומתן ופתרון
בעיות;

ג. לכלול בתוכנית הלימודים החינוכית מידע על זכויות האדם, לרבות זכויותיהם של נשים וילדים,
שוויון בין המינים ומודעות עצמית ולתרום לביעור סטריאוטיפים מגדריים ולטיפוח סביבה לא
מפלה;

ד. להבטיח שבתי ספר יספקו מידע מותאם גיל בנושא בריאות וזכויות בתחום המין, הפרייון
והילודה, לרבות בתחום היחסים בין המינים והתנהגות מינית אחראית, מניעת הידבקות ב-
HIV, תזונה והגנה מפני אלימות ופרקטיקות פוגעניות;

ה. להבטיח גישה לתוכניות חינוך לא פורמליות לילדות שנשרו מבית הספר, או שמעולם לא נרשמו
ללימודים ואינן יודעות קרוא וכתוב, ולנטר את איכותן של תוכניות אלה;

ו. לערב גברים וילדים ביצירת סביבה מאפשרת התומכת בהעצמה של נשים וילדות.

3. פיתוח יכולות בכל הרמות

70. אחד האתגרים העיקריים באשר לביעור פרקטיקות פוגעניות נוגע לחוסר המודעות או היכולת של אנשי מקצוע
רלוונטיים, לרבות אנשי מקצוע הנמצאים "בקו הראשון", להבין ולהיות כראוי מקרים של פרקטיקות
פוגעניות או סיכון לפרקטיקות כאלה ולהגיב עליהם באופן הולם. גישה מקיפה, כוללת ויעילה לבניית יכולות
צריכה לחתור למעורבותם של מנהיגים בעלי השפעה, כגון מנהיגים מסורתיים ודתיים, וכן של קבוצות
מקצועיות רלוונטיות רבות ככל האפשר, לרבות עובדי בריאות, חינוך ועובדים סוציאליים, אנשי רשויות מקלט
והגירה, המשטרה, תובעים ציבוריים, שופטים ופוליטיקאים בכל הרמות. יש לספק לכל אלה מידע מדויק
בנוגע לפרקטיקה הפוגענית ולנורמות והסטנדרטים הרלוונטיים של זכויות האדם החלים במקרה הרלוונטי,
במטרה לקדם שינוי בגישות ובצורות ההתנהגות של קבוצתם ושל הקהילה הרחבה.

71. כאשר קיימים מנגנונים חלופיים ליישוב סכסוכים או מערכות משפטיות מסורתיות, יש לספק לאחראים
לניהולם הדרכה בנושא זכויות האדם ופרקטיקות פוגעניות. יתר על כן, שוטרים, תובעים ציבוריים, שופטים
ואנשי אכיפת החוק אחריים זקוקים להכשרה באשר ליישום חקיקה חדשה או קיימת המגדירה פרקטיקות
פוגעניות כפליליות. זאת על מנת להבטיח שהם מודעים לזכויותיהם של נשים וילדים ומגלים רגישות למעמדם
הפגיע של הקורבנות.

72. במדינות שבהן שכיחותן של פרקטיקות פוגעניות מוגבלת בעיקר לקהילות מהגרים, יש לפתח רגישות לזיהוי
נשים וילדות שנחשפו לפרקטיקות פוגעניות בעבר או בהווה או היו נתונות בסיכון להיחשף אליהן בקרב אנשי
רפואה, מורים ומטפלים בילדים, עובדים סוציאליים, שוטרים, גורמי הגירה והמגור המשפטי. יש לספק להם
הכשרה לצורך כך וכן באשר לצעדים שניתן וצריך לנקוט כדי להגן עליהן.

73. הוועדות ממליצות למדינות שהן צד לאמנות:

א. לספק לכל בעלי המקצוע הרלוונטיים ב"קו הראשון" מידע על פרקטיקות פוגעניות ועל נורמות
וסטנדרטים רלוונטיים של זכויות האדם ולוודא כי הם הוכשרו בצורה מספקת למניעה וזיהוי
מקרים של פרקטיקות פוגעניות ולטיפול בהם. זאת לרבות שיכוך ההשפעות השליליות על
הקורבנות וסיוע להם בקבלת גישה לתרופות ולשירותים מתאימים;

ב. לספק הכשרה לאנשים המעורבים ביישוב סכסוכים אלטרנטיבי ובמערכות משפטיות מסורתיות
לצורך יישום נאות של עקרונות היסוד של זכויות האדם, ובייחוד עקרונות טובת הילד והשתתפותם
של ילדים בהליכים מנהליים ומשפטיים;

ג. לספק הכשרה לכל אנשי אכיפת החוק, לרבות הרשות השופטת, באשר לחקיקה חדשה וקיימת האוסרת על פרקטיקות פוגעניות, לוודא שהם מודעים לזכויותיהם של נשים וילדים ולתפקידם בהעמדה לדין של אנשים שנקטו פרקטיקות פוגעניות ובהגנה על קורבנות פרקטיקות כאלה;

ד. לקיים תוכניות מיוחדות להכשרה ולהגברת המודעות בקרב ספקי שירותי בריאות העובדים עם קהילות מהגרים כדי לענות על צרכיהן הייחודיים בתחום שירותי הבריאות של ילדות ונשים שעברו השחתה של איבר המין או פרקטיקות פוגעניות אחרות. כמו כן לספק הכשרה מיוחדת לאנשי מקצוע בתחום רווחת הילד ושירותים המתמקדים בזכויות נשים וכן למגזרי החינוך, המשטרה והמשפט, פוליטיקאים ואנשי תקשורת העובדים עם ילדות ונשים מהגרות.

4. הגברת מודעות, דיאלוג פומבי וגילויי מחויבות

74. על מנת לאתגר נורמות וגישות חברתיות-תרבותיות המונחות ביסודן של פרקטיקות פוגעניות, לרבות מבני כוח הנשלטים על-ידי גברים, אפליה על בסיס מין ומגדר, והיררכיות מבוססות גיל, שתי הוועדות ממליצות באופן קבוע כי מדינות שהן צד לאמנות יקבלו על עצמן לערוך מסעות הסברה והעלאת מודעות נרחבים, שיהוו חלק מאסטרטגיות ארוכות טווח לביעור פרקטיקות פוגעניות.

75. פעולות להגברת מודעות צריכות לכלול מידע מדויק ממקורות מהימנים על הפגיעה שמסבות פרקטיקות פוגעניות וסיבות משכנעות לביעורן. במובן זה, תקשורת ההמונים יכולה למלא תפקיד חשוב בהבטחת אופני חשיבה חדשים, בפרט באמצעות הנגשה לנשים וילדים של מידע וחומרים שנועדו לקדם את רווחתם החברתית והמצפונית ואת בריאותם הגופנית והנפשית. זאת, באופן העולה בקנה אחד עם חובות מכוח שתי האמנות המסייעות בהגנה עליהם מפני פרקטיקות פוגעניות.

76. השקת קמפיינים להעלאת מודעות יכולה לספק הזדמנות לקיום דיונים פומביים על פרקטיקות פוגעניות במטרה לבחון באופן קולקטיבי חלופות שאינן פוגעות בזכויות האדם של נשים וילדים או מפרות אותן ולהגיע להסכמות באשר לשינוי נורמות חברתיות המונחות ביסודן של פרקטיקות כאלה. גאוותה הקולקטיבית של הקהילה עקב זיהוי ואימוץ דרכים חדשות להגשמת ערכי היסוד שלה תבטיח את מחויבותה ואת קיימותן של נורמות חברתיות חדשות, שאינן גורמות לפגיעה בזכויות האדם או להפרתן.

77. המאמצים היעילים ביותר הם כוללניים ומערבים בעלי עניין רלוונטיים בכל הרמות, ובמיוחד ילדות ונשים מנהיגות מושפעות, וכן ילדים וגברים. יתר על כן, מאמצים אלה מחייבים השתתפות פעילה ותמיכה מצד מנהיגים מקומיים, לרבות באמצעות הקצאת משאבים הולמים. הקמה או חיזוק של שותפויות קיימות עם בעלי עניין רלוונטיים, מוסדות, ארגונים ורשתות חברתיות (מנהיגים דתיים ומסורתיים, אנשי מקצוע והחברה האזרחית) יכולים לסייע בבניית גשרים בין קהילות.

78. יש לשקול הפצת מידע בנוגע להתנסויות חיוביות בעקבות ביעורן של פרקטיקות פוגעניות בקרב קהילה מקומית או קהילה בתפוצות או בקרב קהילות אחרות בעלות אותם מנהגים, מאותו אזור גיאוגרפי ובעלות רקע דומה. כמו כן יש לתת את הדעת לחילופי מידע באשר לפרקטיקות חיוביות, לרבות מאזורים אחרים. ניתן לעשות זאת באמצעות כנסים או אירועים מקומיים, לאומיים או אזוריים, ביקורים של מנהיגי קהילה או שימוש בכלים אורקוליים. כמו כן, יש לתכנן היטב פעולות להעלאת מודעות, כדי שישקפו במדויק את ההקשר המקומי, לא יעוררו התנגדות ולא יטפחו תיוג שלילי ו/או אפליה לרעה של הקורבנות ו/או הקהילות הנוקטות פרקטיקות אלה.

79. כלי תקשורת קהילתיים וממסדיים יכולים להוות שותפים חשובים בהעלאת מודעות ובהפצת מידע באשר לביעור פרקטיקות פוגעניות, לרבות באמצעות יוזמות משותפות עם ממשלות לאירוח דיונים או לתוכניות אירוח, להכנה ושידור של סרטים תיעודיים ולפיתוח תוכניות חינוכיות לרדיו ולטלוויזיה. האינטרנט והמדיה החברתית יכולים גם הם לשמש כלי חשוב להעברת מידע וליצירת הזדמנויות לדיון, בעוד טלפונים ניידים משמשים יותר ויותר להעברת מסרים ולעמידה בקשר עם אנשים מכל הגילאים. תקשורת מבוססת קהילה יכולה להוות פורום שימושי למידע ודיאלוג, והיא עשויה לכלול רדיו, תיאטרון רחוב, מוסיקה, אמנות, שירה ותיאטרון בובות.

80. במדינות שהן צד לאמנות שבהן קיימת ונאכפת חקיקה יעילה נגד פרקטיקות פוגעניות, קיים סיכון שקהילות הנוקטות פרקטיקות כאלה יסתירו את מעשיהן או ייסעו לחו"ל כדי לנקוט בהן. מדינות שהן צד לאמנות אשר מארחות קהילות הנוקטות פרקטיקות כאלה צריכות לתמוך במסעות הסברה להעלאת מודעות באשר להשפעתן המזיקה על הקורבנות או על מי שנתונים בסיכון להיחשף להן, כמו-גם להשלכות המשפטיות של

העבירות. במקביל, עליהן למנוע אפליה לרעה ותיגוג שלילי של הקהילות. לשם כך, יש לנקוט צעדים כדי להקל על השתלבותן החברתית של קהילות כאלה.

81. הוועדות ממליצות למדינות שהן צד לאמנות:

- א. לפתח וליישם תוכניות מקיפות להעלאת המודעות כדי לאתגר ולשנות גישות, מסורות ומנהגים תרבותיים וחברתיים המונחים ביסודן של צורות התנהגות המנציחות פרקטיקות פוגעניות;**
- ב. להבטיח שתוכניות להעלאת מודעות יספקו מידע מדויק ומסרים ברורים ואחידים, ממקורות מהימנים, על ההשפעה השלילית של פרקטיקות פוגעניות על נשים, ילדים, וביחוד ילדות, על משפחותיהן ועל החברה ככלל. תוכניות כאלה צריכות לכלול מדיה חברתית, אינטרנט וכלי תקשורת והפצה של קהילה;**
- ג. לנקוט את כל האמצעים ההולמים כדי לוודא שהתיגוג השלילי והאפליה לרעה של הקורבנות ו/או אנשים מקרב קהילות מהגרים או מיעוטים הנוקטים פרקטיקות אלה לא יונצחו.**
- ד. להבטיח את מעורבותם של מקבלי החלטות וכל צוותי התוכניות הרלוונטיות ואנשי מקצוע מרכזיים העובדים בממשל המרכזי ובסוכנויות ממשלתיות בתוכניות להעלאת מודעות המתמקדות במבנים ממלכתיים;**
- ה. להבטיח כי עובדי המוסדות הלאומיים לזכויות האדם יהיו מודעים היטב ורגישים להשלכות של פרקטיקות פוגעניות על זכויות האדם בשטח המדינה שהיא צד לאמנה וכי הם יזכו לתמיכה בקידום ביעורן של פרקטיקות אלה;**
- ו. ליזום דיונים ציבוריים כדי למנוע פרקטיקות פוגעניות ולקדם את ביעורן, על-ידי שיתוף כל בעלי העניין הרלוונטיים בהכנה וביישום הצעדים. זאת לרבות מנהיגים מקומיים, אנשי מקצוע, ארגונים עממיים וקהילות דתיות. הפעילויות צריכות לאשרר; את עקרונותיה התרבותיים החיוביים של הקהילה, העולים בקנה אחד עם זכויות האדם, ולכלול מידע על נסיון המוצלח של קהילות בעלות רקע דומה שנקטו פרקטיקות פוגעניות בעבר בביעורן**
- ז. לבנות או לחזק שותפויות יעילות עם כלי התקשורת המרכזיים כדי לתמוך ביישום תוכניות להעלאת המודעות, לקדם דיונים ציבוריים ולעודד יצירה וקיום של מנגנוני פיקוח עצמי המכבדים את פרטיותם של אנשים.**

ד. אמצעי הגנה ושירותי מענה

- 82. נשים וילדים שנפלו קורבן לפרקטיקות פוגעניות נזקקים לשירותי תמיכה מיידים, לרבות שירותים רפואיים, פסיכולוגיים ומשפטיים. הדחופים והברורים ביותר מאליהם עשויים להיות שירותי חירום רפואיים. זאת, בהינתן שכמה מהפרקטיקות הפוגעניות שנסקרו במסמך זה כרוכות בהפעלת אלימות גופנית קיצונית, והתערבות רפואית עשויה להידרש כדי לטפל בפגיעה חמורה או למנוע מוות. קורבנות של השחתת איבר המין הנשי או של פרקטיקות פוגעניות אחרות עשויות להזדקק גם הן לטיפול רפואי או להתערבויות כירורגיות כדי להתמודד עם ההשלכות הגופניות לטווח הקצר והארוך. הכשרתם של מיילדות, רופאים ותומכי לידה מיומנים אחרים חייבת לכלול ניהול של הריון ולידה בקרב נשים או ילדות שעברו השחתת של איבר המין. זאת, הן לפני כניסתם לעבודה והן במהלכה.**
- 83. יש לחייב מערכות הגנה לאומיות או, בהיעדרן, מסגרות מסורתיות, להיות ידידותיות לילדים ולגלות רגישות למגדר. כמו כן יש להקצות להן די משאבים כדי שיוכלו לספק את כל שירותי ההגנה הנדרשים לנשים וילדות הנתונות בסיכון מוגבר ליפול קורבן לאלימות. זאת לרבות ילדות הנמלטות כדי להימנע מהשחתת איבר מיין, מנישואים בכפייה או מפשעים המבוצעים בשם מה שמכונה "כבוד המשפחה". יש לשקול הקמת קו חם שיהיה זמין, חנם, בכל שעות היממה ובכל שטח המדינה. אמצעי בטיחות וביטחון נאותים חייבים להיות זמינים לקורבנות, ובכלל זה מקלטים זמניים שתוכננו במיוחד לצורך כך או שירותים מיוחדים שיספקו במקלטים לקורבנות אלימות. בהינתן שפעמים רבות האנשים הנוקטים פרקטיקות פוגעניות הם בני זוג, בני משפחה או בני קהילה של הקורבן, שירותי ההגנה צריכים לחתור להעברת הקורבנות אל מחוץ לקהילתן המיידית, אם יש סיבה להאמין כי ייתכן שלא יהיו בטוחות בה. יש להימנע מביקורים לא מפקחים, במיוחד כאשר הסוגיה עשויה להיחשב לנוגעת ל"כבוד המשפחה". תמיכה פסיכו-סוציאלית חייבת להיות זמינה לצורך טיפול**

בטראומה הפסיכולוגית המיידית וארוכת הטווח שחוו הקורבנות, העלולה לכלול הפרעת דחק פוסט-טראומטית, חרדה ודיכאון.

84. כאשר אישה או ילדה שנחשפה לפרקטיקה פוגענית או סירבה להיחשף אליה עוזבת את משפחתה או את קהילתה כדי לחפש מקלט, החלטתה לשוב אליהן חייבת להיתמך על-ידי מנגנוני הגנה לאומיים הולמים. בעת שמנגנונים אלה מסייעים לה לבחור באופן חופשי ומושכל, עליהם לדאוג לכך כי היא תוכל לשוב ולהשתלב מחדש בבטחה, בהתבסס על העקרון המציב בראש את טובתה, לרבות הימנעות מקורבנות חוזרת. מצבים אלה דורשים מעקב וניטור צמודים כדי להבטיח כי הקורבנות מוגנות ויכולות וליהנות מזכויותיהן בטווח הקצר והארוך.

85. קורבנות הדורשים צדק בשל הפרת זכויותיהם כתוצאה מפרקטיקות פוגעניות נתקלים לעיתים קרובות בתיוג שלילי, בסכנה של קורבנות חוזרת, בהטרדות וייכתן שאף בהתנכלויות. לפיכך יש לנקוט צעדים על-מנת להבטיח כי זכויותיהן של ילדות ונשים מוגנות לכל אורך ההליך המשפטי, בהתאם לסעיפים 2 (ג) ו-15 (2) ו-3) לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה, וכי ילדים יוכלו להיות מעורבים באופן יעיל בהליכים משפטיים כחלק מזכותם להישמע על-פי סעיף 12 לאמנה בדבר זכויות הילד.

86. מעמדם הכלכלי והמשפטי של מהגרים רבים הוא רעוע, והדבר מגביר את פגיעותם לכל צורות האלימות, לרבות פרקטיקות פוגעניות. לעיתים קרובות לנשים וילדים מהגרים אין גישה לשירותים נאותים באופן שווה לאזרחים.

87. הוועדות ממליצות למדינות שהן צד לאמנות:

א. להבטיח כי כל שירותי ההגנה מחזיקים בסמכות ומוקצים להם משאבים נאותים כדי לספק את כל שירותי המניעה וההגנה הנדרשים לילדים ולנשים שנפלו קורבן לפרקטיקות פוגעניות או הנתונים בסיכון מוגבר לכך;

ב. להקים קו חם שיפעל בחינם, במשך 24 שעות ביממה, ויאוש על-ידי יועצים מיומנים, כדי לאפשר לקורבנות לדווח על מקרים שבהם סביר להניח שיינקטו פרקטיקות פוגעניות או שבהם ננקטו פרקטיקות כאלה, ולספק הפניה לשירותים הנדרשים ומידע מדויק על אודות פרקטיקות פוגעניות;

ג. לפתח וליישם תוכניות לבניית יכולות הנוגעות לתפקיד ההגנה עבור פקידי משפט, לרבות שופטים, עורכי דין, תובעים וכל בעלי העניין הרלוונטיים, אשר יתמקדו בחקיקה האוסרת על אפליה ובהחלת חוקים באורח המבטא רגישות למגדר ולגיל, בהתאם לאמנות;

ד. להבטיח שלילדים המשתתפים בהליכים משפטיים יש גישה לשירותים מתאימים המבטאים רגישות לילדים, כדי להגן על זכויותיהם ועל ביטחונם ולהגביל את ההשפעות השליליות האפשריות של ההליכים. פעולות מוגונות עשויות לכלול הגבלה של מספר הפעמים שבהן נדרש הקורבן למסור הצהרה והימנעות מחיובו להתייצב מול האדם או האנשים שפגעו בו. צעדים אחרים עשויים לכלול מינוי אפוטרופוס (במיוחד כאשר האדם שפגע בילד הוא הורה או אפוטרופוס חוקי) והבטחת גישתם של הילדים הנפגעים למידע הולם המבטא רגישות לילדים בנוגע לתהליך ושהם יודעים היטב למה לצפות;

ה. להבטיח שלנשים וילדים מהגרים תהיה גישה שווה לשירותים, ללא קשר למעמדם המשפטי.

ח. הפצתה של ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת והשימוש בה

88. על מדינות שהן צד לאמנות להפיץ באופן נרחב את ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית לפרלמנטים, ממשלות ורשויות שופטות, ברמה הארצית והמקומית. כמו כן יש ליידע בנוגע אליה ילדים ונשים ואת כל בעלי המקצוע ובעלי העניין הרלוונטיים, לרבות אלה העובדים למען ילדים ועמם (כגון שופטים, עורכי דין, שוטרים ואנשי אכיפת חוק אחרים, מורים, אפוטרופוסים, עובדים סוציאליים, אנשי צוות במוסדות רווחה ובמקלטים ציבוריים או פרטיים וספקי שירותי בריאות) והחברה האזרחית בכלל. יש לתרגמה לשפות רלוונטיות ולדאוג לזמינותם של גרסאות ידיות/הולמות לילדים ופורמטים הנגישים לאנשים עם מוגבלות. יש לקיים כנסים, סמינרים, סדנאות ואירועים אחרים כדי לחלוק גישות מיטביות באשר לדרכים הטובות ביותר ליישמה. כמו כן יש לשלבה בהכשרה המקצועית של כל אנשי הצוות המקצועי והטכני הרלוונטיים, לפני העסקתם ובמהלכה, ולהפיץ אותה לכל המוסדות הלאומיים לזכויות האדם, ארגוני נשים וארגוני זכויות אדם לא ממשלתיים אחרים.

89. על מדינות שהן צד לאמנות לכלול בדוחות שהן מגישות מתוקף האמנה מידע בדבר טיבם והיקפם של עמדות, מנהגים ונורמות חברתיות המנציחים פרקטיקות פוגעניות, על הצעדים שיישמו בהנחיית ההמלצה/ההערה הכללית המשותפת הנוכחית ועל השפעותיהם של צעדים אלה.

ט. אשרור האמנה, הצטרפות אליה והגשת הסתייגויות

90. מדינות שהן צד לאמנות נקראות לאשרר את הכלים הבאים:

- א. הפרוטוקול האופציונלי לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה;
- ב. הפרוטוקול האופציונלי לאמנה בדבר זכויות הילד על מכירת ילדים, זנות ילדים ופורנוגרפיית ילדים;
- ג. הפרוטוקול האופציונלי לאמנה בדבר זכויות הילד על מעורבות ילדים בסכסוך מזוין;
- ד. הפרוטוקול האופציונלי לאמנה בדבר זכויות הילד על נוהל תקשורת.

91. על מדינות שהן צד לאמנות לבחון ולשנות או למשוך את כל הסתייגויותיהן מסעיפים 2, 5 ו-16 לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה או לסעיפי משנה שלהם, וכן לסעיפים 19 ו-24 (3) לאמנה בדבר זכויות הילד. הוועדה לביטול אפליה נגד נשים לצורותיה גורסת כי הסתייגויות מסעיפים אלה אינן עולות בקנה אחד, באופן עקרוני, עם מטרתן ויעדן של האמנות, ולפיכך הן אינן קבילות לפי סעיף 28 (2) לאמנה בדבר ביטול אפליה נגד נשים לצורותיה.